

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ,
DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

INFORMACJA

Tezy do wystąpienia Pani
Wicemarszałkini Senatu
RP Gabrieli Morawskiej –
Staneckiej na konferencji
nt. perspektyw rozwoju
organizacji pozarząd-
owych, w dniu 3 grudnia
2021 r.

Warszawa 10 grudnia 2021 r.

Szanowni Państwo,

1. Uczestnictwo obywateli – partycypacja wolnych, świadomych i odpowiedzialnych jednostek i organizacji pozarządowych w procesach decyzyjnych władz publicznych – jest uznawane za istotę demokracji. Autonomiczne, zdolne do samoorganizacji i do swobodnego działania społeczeństwo obywatelskie jest kluczowe dla ochrony praw człowieka, bezpieczeństwa i dobrobytu kraju. Społeczeństwo obywatelskie funkcjonuje jedynie wtedy, gdy system demokratyczny działa sprawnie, a jednocześnie towarzyszy mu przekonanie członków społeczności o istnieniu wspólnej odpowiedzialności za sferę publiczną. Wysoce rozwinięte demokracje to kraje, w których społeczeństwo obywatelskie może się swobodnie rozwijać i być równorzędnym partnerem dla władzy.
2. Organizacje pozarządowe stanowią fundament społeczeństwa obywatelskiego. To wszelkie wolontariackie i samorządne podmioty, aktywne w różnych obszarach, takich jak edukacja, zdrowie, kultura, rekreacja, ochrona środowiska, prawo, polityka humanitarna czy społeczna. Łączy je podobny cel, którym jest działanie nie dla zysku ekonomicznego, ale w interesie publicznym. Tworzą je osoby, które chcą odpowiadać na potrzeby lokalnych społeczności, wyzwalać energię wspólnot i obywateli i zmieniać świat na lepsze.
3. Państwo demokratyczne dba o sprzyjające środowisko dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, zapewniając odpowiednie wsparcie i swobodę działania przedstawicielom sektora pozarządowego. Lista funkcji, które pełnią organizacje pozarządowe jest bardzo długa. Obejmuje ona m.in. kontrolę poczynań władz i biznesu, zaspokajanie potrzeb społecznych, których nie może zaspokoić, lub nie zaspokaja w wystarczającym stopniu, państwo, pobudzanie dyskursu społecznego i innowacyjności czy też przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu. Niezwykle ważne jest zatem, aby takie podmioty korzystały ze swoich praw bez arbitralnych ograniczeń, miały dostęp do finansowania oraz możliwość zabrania głosu w sprawach dla nich istotnych. Udział społeczeństwa, w tym organizacji pozarządowych, na wszystkich etapach demokratycznego procesu decyzyjnego musi być realny, a wszelkie uwagi i spostrzeżenia zgłaszane przez zaangażowane strony, powinny być uwzględnione przez władze publiczne, na których spoczywa odpowiedzialność za podejmowanie ostatecznych decyzji.
4. Nieskrępowany przepływ informacji między ustawodawcą a społeczeństwem obywatelskim jest integralną częścią współczesnej demokracji. W sytuacji, gdy władza rości sobie prawo do monopolu mówienia prawdy i pełnej kontroli nad wszystkimi przejawami aktywności społecznej, nie dostrzegając większej potrzeby czerpania z wiedzy i doświadczeń obywateli, efektem jest utrwalenie biernej postawy i stopniowe ubezwłasnowolnienie społeczeństwa. Przestrzeń obywatelska wymaga otwartego i bezpiecznego środowiska, wolnego od wszelkich aktów zastraszania, nękania czy represji. Istotne jest także zapewnienie maksymalnej transparentności i niedyskryminacyjnego traktowania organizacji pozarządowych.
5. Tymczasem, w ostatnim czasie, jak alarmują aktywiści, w różnych miejscach na całym świecie słabnie pozycja organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Z doniesień Agencji Praw Podstawowych wynika, iż najpoważniejsze zagrożenia w tym obszarze to wprowadzanie niekorzystnych zmian w prawodawstwie, piętrzenie przeszkód w dostępie organizacji do zasobów finansowych oraz trudności w dostępie do decydentów, a także zmniejszony wpływ na kształtowanie prawa i polityki.

Co więcej, odnotowuje się ataki na obrońców praw człowieka, w tym również negatywną narrację mającą na celu delegalizację i stygmatyzację organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Utrudnianie funkcjonowania, sygnalizowane w wielu przypadkach przez przedstawicieli organizacji pozarządowych, które zajmują się prawami kobiet, tematem uchodźców i migracji, społecznością LGBTI oraz wolnością religii i przekonań.

6. Dodatkowo sytuację organizacji społeczeństwa obywatelskiego pogorszył wybuch pandemii Covid-19. Środki podejmowane przez władze w celu powstrzymania koronawirusa nierzadko stanowiły pretekst do nieproporcjonalnej ingerencji w różne prawa obywatelskie, w tym zwłaszcza w prawo do pokojowych zgromadzeń, zrzeszania się czy swobody wypowiedzi. Kryzys zdrowotny pogłębił też prawne i praktyczne trudności w dostępie do źródeł finansowania dla organizacji pozarządowych.
7. W naszym kraju coraz częstsze przypadki ograniczania swobody działania przedstawicielom sektora pozarządowego i organizacji pozarządowych zaobserwowano jeszcze przed pandemią koronawirusa. W debatach na temat pogłębiającego się problemu zawężania przestrzeni do działania społeczeństwa obywatelskiego najczęściej podnosi się kwestie związane m.in. na zagarnianiem różnych sfer życia społecznego przez instytucje państwowe, dyskredytowaniem niektórych organizacji pozarządowych i faworyzowaniem innych czy minimalizowaniem roli organizacji w procesie tworzenia prawa, które polega na unikaniu konsultacji publicznych poprzez zgłaszanie poselskich inicjatyw ustawodawczych w miejsce rządowych projektów ustaw.
8. Choć niepokojące są wszelkie działania władzy publicznej, które mają zniechęcić obywateli do działalności społecznej, to nie mniejszym wyzwaniem pozostaje przełamanie społecznej apatii i konformizmu, zmobilizowanie większej liczby obywateli do bardziej aktywnego włączenia się w proces rozwoju demokratycznego społeczeństwa oraz do przekonania ich, że mogą bardziej skutecznie wpływać na procesy rządzenia państwem w różnych sferach jego funkcjonowania. Dlatego tak ważne jest usuwanie wszelkich barier dla tworzenia i funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.